

Доц. О. І. Бочковський.

Карна на смерть до війни *).

Історія кари на смерть — це фактично її спроквільна а б о л і ц і я, як щодо числа виконаних засудів, так і щодо жорстоко-сти техніки страчень. Таке твердження є особливо виправдане по відношенню до минулого століття і початку ХХ віку.

Не підлягає сумніву, що головню у другій половині ХІХ сто-ліття кара на смерть наявно занепадала. З одного боку вона законо-давчим шляхом усувалася з карних кодексів, лишаячись обме-женою тільки на поодинокі і нечисленні випадки найтяжчих кримі-нальних злочинів, а з другого — фактично була значно рестрин-гована шляхом частих, а іноді майже традиційних помилювань засуджених на смерть злочинців в багатьох державах.

Правда, цей природний занепад кари на смерть в деяких краї-нах іноді переживав періоди рецидивного її відновлення, головню в добах післяреволюційних, або післявоєнних. Але й ці дочасні ухилення тільки дужче підкреслюють і стверджують перевагу вищезгаданої аболіційної тенденції в новочасній історії кари на смерть.

У першу чергу можна її констатувати в н а у ц і. Протягом минулого століття число а б о л і ц і о н і с т і в серед криміноло-гів і правників значно перевищило число м о р т и к а л і с т і в. Були випадки, що в наслідок систематичного досліджування цього питання протягом часу деякі мортикалісти ставали аболіціоніста-ми (як, наприклад, славетний німецький кримінолог — М і т т е р-м а є р).

У спеціальній літературі науковому дослідженню проблеми кари на смерть була присвячена ціла низка вичерпуючих і фунда-ментальних праць.***) а серед них чимало полемічних публікацій про і contra. Об'єктивно слід констатувати, що в цій літературі аболіціоністичне становище переважає.***)) Спроба захисту кари

*) Цей нарис є розділом з моєї монографії — «К а р а н а с м е р т ь» (культурно-історична і соціо-кримінологічна студія), яку я підготовляю до друку і поодинокі розділи якої опублікував на чеській мові в різних часо-писах та журналах.

**) З дійсно німецькою докладністю історію кари на смерть з культурного погляду опрацював Н. Н e t z e l: Die Todesstrafe in ihrer kulturgeschichtlichen Entwicklung. Berlin. 1870., де наведена вичерпуюча бібліографія цього питання і зроблений схематичний перегляд ворогів і прихильників цієї кари від Беккарія до р. 1869 (I. с. р. 490—515).

***)) Наводжу тут бодай найголовніші з цих публікацій, найбільше харак-терні для наукової дискусії й полеміки з приводу цього питання між аболіціо-ністами та мортикалістами:

на смерть із становища італійської кримінологічної школи і на основі в свій час дуже славетної та популярної гіпотези Ч. Льомброза про злочинну людину (*homo deliquento*) та природніх злочинців від народження (*deliquenti nati*) — цілком не вдалася в наслідок своєї вузької однобокості, згідно необґрунтованості генези злочинності з біологічно-анатомічних властивостей чи дефектів людської істоти.*)

Зрештою, один з каменярів модерної італійської кримінології, автор славетної «*La sociologie criminelle*» (Paris. 1893) — Е. Феррі — слушно звернув увагу на ту обставину, що страчення злочинців лише б тоді могли мати для суспільства селекційно-санітарне значіння у боротьбі із злочинністю, коли б переводилися масово та систематично, а не випадково і обмежено, як це ми бачимо у сучасній судовій практиці.

У своїй відповіді на згадану московську анкету з приводу кари на смерть, Е. Феррі в цікавій студії — «*Peine de mort et selection sociale*»*) — каже:

«Посилати кожного року на ешафот десять чи дванадцять убійників, як це діється в Англії, п'ять або шість — як це має місце у Франції — це значить влаштовувати дикунську, ідіотську а рівночасно... недоцільну бійню.

Але, щоб цей вибір справді мав силу, треба було б страчувати щороку бодай 300 — в Англії, 400 — у Франції і 2000 — в Італії. Отже, робити легальний масакр, який наші звичаї, на щастя, зовсім унеможливають.

З другого боку замкнення на неокреслений час найнебезпечніших і дегенерованих злочинців є дійсно впливовим засобом для

M i t t e r m a i e r. Die Todesstrafe nach den Ergebnissen der wissenschaftlichen Forschungen, der Fortschritte der Gesetzgebung und der Erfahrungen. Heidelberg. 1862.

C. O l i v e r s o n a. Om Doedstraffet. Upsala. 1866.

H a u s. La peine de mort: son passé, son présent, son avenir. Gand. 1867.

А. К и с т я к о в с к і й. Изслѣдованіе о смертной казни. Кіевъ. 1886.

М а л и н о в с к і й. Кровавая месть и смертная казнь. Томскъ. 1908.

А. П і о н т к о в с к і й. Смертная казнь въ Европѣ. Казань. 1908.

З новітніх дозовних праць про це питання слід згадати знамениту аболіціоністичну монографію московського кримінолога М. Гернета: Смертная казнь. Москва. 1913 (одночасно вийшла і на французькій мові). Яко pendant до неї, але трактує про проблему з протилежного мортікалістичного становища, можна вважати оригінальну студію славетного ліонського кримінолога — А. L a s s a g n e: Peine de mort et criminalité. Paris. 1908. Міжнародна опінія з цього приводу і з виразно аболіціоністичною тенденцією яскраво з'ясована в анкеті московського збірника — «Противъ смертной казни». II вид. Москва. 1907. (Порів. відділ: Смертная казнь передъ судомъ Европы).

*) Пор. критику цієї теорії у вичерпуючій праці видатного бельгійського кримінолога: I. D a l l e m a g n e'a: Zbrodnia w świetle teoryj współczesnych. Lwów. 1902 (користуюся польським її перекладом, не маючи під рукою французького оригіналу).

**) I. c. p. 122—125 і 381—384.

заміни кари на смерть, щоб таким робом запобігалось плодженню нащадків та повторюванню злочинних їх вчинків.»*)

Навіть фанатичні оборонці кари на смерть не можуть замовчати очевидний занепад страчень і жорстоких кар взагалі. Цитований тут французький мортикаліст Лякасань починає свою вищезгадану працю уступом слідуючого змісту:

«Історичне досліджування показує, що людське суспільство, цивілізуючися, ставатиме все менш і менш жорстоким та матиме все більший і більший жах до проливання крові.»**)

На доказ цього твердження Лякасань пригадує катівську практику за часів римських цісарів, котрі наказували одноразові масові страчення: наприклад, 19.000 людей (Клавдій), або 1400 (Агіппа). Загально відомо, як середньовіччя масово вживало кари на смерть головно з метою залякання майбутніх адептів злочину, чому і виконувало вироки смерті прилюдно, з великою і урочистою помпою, а передовсім, вживаючи варварсько-жорстокої техніки страчення покараних на смерть.

Лише напередодні французької революції почалася розумова боротьба з цією дикунською карою, що є в непримиримій суперечності з етичними основами т. зв. християнського суспільства і абсолютно заперечує гуманітарні прямування модерної доби.

Таким чином, спроквола почалося систематичне обмежування кари на смерть та реформування техніки переведення засудів на смерть головно від середини минулого століття.

Найкраще це можна бачити на розвитку карного законодавства Франції, отже, країни, де кара на смерть ще й досі має багато прихильників і рішучих оборонців, де вона все ще виконується прилюдно і де численні дотеперішні спроби скасувати її (в роках 1881, 1886, 1898, 1900, 1902, 1906 і 1907 та 1908) не мали жадного успіху.***)

Аж до Великої революції у Франції діяли карні приписи з р. 1670, (L'ordonnance), згідно з якими кара на смерть вживалася у 115 випадках. Після революційний відомий Code pénal (з р. 1810) обмежив її первісно на 39 випадків злочинности. У р. 1832 це число деліктів було редуковано на 21, а перед війною французьке карне законодавство карало смертю вже лише 15 родів злочинности.†) Отже, обмеження кари на смерть у Франції законодавчим шляхом є очевидне.

Аналогічний процес можна добачати скрізь по цілій Європі. Розуміється, не скрізь він є однаково інтенсивний. В Англії, наприклад, кара на смерть все ще тримається дуже цупко та її занепад є ледве помітний, зрештою, як побачимо далі, це явище є характерним для країн англо-саксонської культурної області взагалі.

Мало де ешафот вимагав більше людських жертв кожного

*) Idem, 382.

***) l. c. p. 7.

***) M. Gernet, l. c. p. 26.

†) A. Lacassagne. l. c. p. 130—133.

року, ніж в Англії у першій квадранті минулого століття, коли і зовсім дрібні злочини каралися смертю, а в Лондоні вішались прилюдно злодії за покражу незначних квот, за що сьогодні карається одним днем в'язниці.*)

За панування Юрія III (1760—1811), як каже Гецель, Лондон слушно заслуговував епітету «міста шибениць».

На початку ХІХ століття число «злочинів», караних смертю було в Англії зредуковано до 160. Розуміється, переважно всі засуджені на смерть страчувалися. Практика помилування поширюється доперва із середини минулого століття. Страчування були прилюдні, їх техніка дуже жорстока**). В р. 1828 в Лондоні повстало «Товариство для поширювання навчання про кару на смерть». У зв'язку з його діяльністю починає обмежуватися вживання кари на смерть в Англії законодавчим шляхом від 30-х років. У р. 1840 робиться спроба скасування кари на смерть взагалі, але лондонський парламент відкинув цей законопроект. Головна реформа карного законодавства була переведена в Англії в р. 1868 (Capital Punishment Act), котрою кара на смерть була полишена тільки за два злочини: премедитоване вбивство (murder) і державну зраду (High treason). Отже в Англії доводиться констатувати очевидний поступ у справі кари на смерть на протязі минулого століття. На жаль, англійська карна практика не радо звикає до цих аболіційністичних прямувань нашої доби і зглядно мало користується допомогим у данім разі засобом помилування засуджених на смерть. В Англії все ще половина, а то й більше (55%) засуджених на смерть фактично страчується.***)

Таким чином, можна було б робити по черзі огляд одної держави за другою і скрізь констатувати очевидний занепад кари на смерть в минулому столітті та до війни головно законодавчим шляхом.

Цей факт можливо зрештою легко перевірити і довести також статистикою.

Якщо у Франції на початку ХІХ століття кожного року було сотки засудів на смерть (у р. 1803, наприклад, — 605), то у другій чверті число їх починає наявно занепадати: у р. 1826 — 150; у р. 1850 — 49; у р. 1900 — 17; у р. 1909 — 13. Ще швидче занепадає число виконаних вироків кари на смерть, тобто, страчень у зв'язку з практикою частого помилування засуджених на смерть.

У п'ятирічних інтервалах пересічно страчувалося річно протягом періоду 1826—30 р.р. — 72, 1845—50 р.р. — 32,

*) Про кару на смерть в Англії див. цікаву новітню публікацію «Capital Punishment in the Twentieth Century. London. 1927. Пор. про неї реферат М. Steinitz — Die Todesstrafe in England — «Prager Tagblatt», 1927. No. 232.

**) Це парадоксально, але, помимо масової практики у цій сфері, людство ще й досі не виробило певної техніки страчування. Всі існуючі форми страчування зайво жорстокі, явно недоцільні і часто непевні, на що звертають увагу багато дослідників цього питання. Я йому присвятив низку критичних нарисів під заголовком «Neumí se popravit» («Не вміють страчувати») у празькім вечернім виданні «Právo Lidu» (1927 за вересень і жовтень).

***) H e t z e l, l. c. p. 172, 246 i 314. Далі Г е р н е т, l. c. p. 42 i 83.

1871—75 р.р. — 15, 1896—1900 р.р. — 5, а в міжчасі 1906—1909 р.р. навіть тільки 3.75. Якщо протягом першого п'ятиріччя (1826—30) було у Франції загалом страчено 360 людей, то в останнім з наведених п'ятирічч (1905—1909) вже лише 19. Це значить, що відсотково число страчень упало з 65 на 10 по відношенню до загального числа засуджених на смерть. Одночасно звертає увагу чималий зріст випадків помилювання: 35% в міжчасі 1826—1830 р.р. і 90% в останнім періоді (1906—1909).

Ця аболіційна тенденція зокрема виявляється по відношенню до жіноцтва. Якщо в добі від 1838 р. до 1880 року у Франції було засуджено на смерть всього 205 жінок, а з цього числа 45 (22%) фактично страчено, то в слідуєчій періоді (1881—1905) було засуджено тільки 29 жінок на смерть і лише 2 з них дійсно страчені. По відношенню до жінок Франція і під цим оглядом хоче бути галлянтною, касуючи для них кару смерти *via facti*.*)

Так стоїть справа з фактичним розвитком питання про кару на смерть до війни у Франції, отже в країні клясичного мортикалізму, де громадська опінія раз-у-раз висловлювалася дуже рішуче за якнайширшу практику страчень, стихійно демонструючи проти аболіціоністичної політики помилювання засуджених на смерть і проти спроб усунення кари на смерть з французького Code pénal взагалі; де в кількох містах славетний паризький кат Д е й б л е р був об'єктом спонтанних маніфестацій, головно з боку жіночого загалу і де, врешті, довоєнний референдум з приводу цього все актуального питання, влаштований відомим часописом «Le Petit Parisien», приголомшуючою майже більшістю категорично висловився за схоронення кари на смерть взагалі, а зокрема — за страчування всіх засуджених на смерть. З 1.412.347 учасників цієї анкети — 1.083.655 висловилося за гільотину і тільки — 328.692 — проти кари на смерть.**)

Оскільки ж іде про Англію, то, як про це вже згадувалося, тут кара на смерть все ще цупко тримається з пересічним числом 30 вироків смерти на рік і 16 фактичних страчень. Загалом на протязі часу 1838—1910 р.р. було в Англії засуджено на смерть 1673 людей і 934 (55%) страчено. Мінімум вироків смерти і страчень, а саме 11 і 6 припадає на р. 1850, зглядно на 1871 р. — 13 засудів і лише 4 страчення.***) Із всіх європейських держав Англія найбільше, як абсолютно, так і відносно опонувала аболіціоністичному становищу в питанні кари на смерть.

Річ тим більше дивна, що вже перша вищезгадана реформа карного кодексу в Англії, радикально зменшуючи поширення

*) Ця тенденція залишилася і після війни, помимо очевидної рецидиви кари на смерть у багатьох країнах, а отже і у Франції. Цього року французький президент помилював всіх 4-х жінок, що були засуджені на смерть, хоч деякі жіночі організації во ім'я рівноправности домагалися їх страчення.

**) Пор. А. L a c a s s a g n e. І. р. с. 152 і зокрема розділ: La peine de mort et l'opinion. Гернет: І. с. р. 82—83.

***) I. O l d f i e l d: The Penalty of Death. The Problem of capital punishment. London. 1901.

кари на смерть, мала явно позитивні наслідки, тобто очевидне зменшення відносної злочинності. М. Штайніц статистично констатує, що число злочинів (по рестригованих категоріях деліктів) на протязі трьох років до скасування за них кари на смерть було — 7497, а в слідуючій (після скасування кари на смерть) трьохріччю спало до цифри — 6620, отже, зменшилося на 877.*)

Після війни, в Англії, як і скрізь по всій Європі підноситься знову справа про цілковите скасування кари на смерть законодавчим шляхом.

В довоєнній Австрії кара на смерть була в очевиднім занепаді, зокрема в останнім міжчасі (1881—1910). На протязі п'ятиріччя 1881—1885 в Австрії було всього засуджено на смерть 93 людей, а страчено тільки 3; в міжчасі — 1906—1910 — вироків смерті було 45, а страчено лише 1. В Австрії кидається в вічі незвичайно малий відсоток виконаних вироків, що свідчить про систематичне майже помилування засуджених на смерть. Дійсно, на протязі часу 1877—1910 було в Австрії засуджено на смерть 2552 людей, а страчено — лише 84 (3,2%).**)

Також у довоєнній Німеччині кара на смерть спроквола занепадала. Наприклад, у р. 1885 було 95 засудів на смерть, у р. 1890 — 65, у р. 1895 — 60, у р. 1900 — 38, у р. 1905 — 32, у р. 1909 — 32***).

У скандинавських країнах кара на смерть формально і фактично вимирає. В Норвегії від р. 1875 вироків смерті не виконувалися, а в р. 1905 кара на смерть взагалі була скасована. Але й до того в Норвегії небагато людей засуджувалося на смерть і ще менше фактично каралося смертю; наприклад, в міжчасі 1859—1868 — було засуджено 25 людей, а страчено — 7. А за весь час від р. 1859 і до р. 1904 — було загалом 43 вироків смерті і 10 страчень.

У Швеції від р. 1900 кара на смерть фактично скасована. Тут, як і в сусідній Норвегії, в другій половині XIX століття число засуджених і покараних смертю зглядно невелике. За р.р. 1865—1874 пересічно річно було 5,7 засудів на смерть та 0,3 страчень. В міжчасі 1895—1904 р.р. ці пересічні числа ще зменшилися, виносячи відносно — 1,4 та 0,3. Після р. 1905 навіть вироків смерті не було, крім одного у р. 1909.

У Фінляндії кара на смерть de facto не існує вже зверх ста років — від 1826 р. Після р. 1894 можна у цій країні добачити також наявний занепад вироків смерті — з 11 на 3 у р. 1896, а відтак аж до р. 1907 (після революційна доба) засудів на смерть загалом не було. Цього року було два вироків смерті, а потім настала знову перерва без засудів на смерть аж до р. 1910.

Також у Данії кара на смерть була дуже рідким явищем;

*) М. Steinitz: Die Todesstrafe in England — «Prager Tagblatt», 1927, No. 232.

**) Гернет, idem, 87.

***) Ibidem, 79—81.

зокрема ж страчення засуджених на смерть. Максимум засудів на смерть припадає тут на р. 1883 — 4. З р. 1882 кара на смерть в Данії фактично не виконується.*)

До країн, де кара на смерть фактично була скасована, належить також Бельгія. Тут від р. 1863 вона не виконується. Число засудів на смерть також занепадає на протязі часу від р. 1800 до р. 1908 з пересічної річної квоти 71 на 5. Ще більше звертає увагу очевидний занепад страчень у цій країні: якщо на початку минулого століття (1800—1804) було у Бельгії всього страчено 235 людей, відтак на протязі 60 років було 284 страчення, тобто пересічно на рік у першій періоді припадало 47 фактично покараних на горло, а у другім вже лише — 4,5**)

В балканських країнах (Болгарія, Греція та Сербія) число вироків смерті і страчень наприкінці минулого століття і, головню, на початку цього, виявляє очевидну тенденцію до занепаду, з пересічним річним максимумом не більше 20.***)

Навіть в Еспанії, цій клясичній країні святої інквізиції, доводиться також констатувати вимирання кари на смерть, головню ж страчень. Ще в міжчасі р.р. 1875—1879 страчувалося тут звичайно 62,2% засуджених на смерть. Але наприкінці століття (1896—1900) відсоток цей значно понизився, виносячи вже лише 36,8. Він ще більше впав на початку цього століття, коли на протязі р.р. 1901—1905 тільки 12% засуджених на смерть було фактично страчено.†)

Кол. Царська Росія під цим оглядом була остільки парадоксальною країною, що віддавна скасувавши кару на смерть за кримінальні злочини, затримала і фактично карала смертю за політичні злочини, що в Європі від р. 1848 було очевидним анахронізмом. За р.р. 1875—1905 в кол. Росії було загалом страчено за політичні й військові злочини 484 людей. Здушення першої російської революції столипінським режимом викликало масові страчення в р.р. 1906—1909, а саме: у р. 1906 — 574, у р. 1907 — 1139, у р. 1908 — 1340 і у р. 1909 — 717.††)

Закінчуючи цей огляд європейських країн щодо питання кари на смерть, мушу тут ще згадати, розуміється, ті держави, які кару на смерть *de jure* скасували і викреслили із своїх карних кодексів.

У хронологічному порядку це були: Румунія (1864),

*) Про скандинавські країни під цим оглядом пор. Гернет, І. с. р. 81, 84, 85 і 91.

**) Гернет, І. с. р. 77 і далі. Його ж — Моральна статистика. Москва. 1922. Стор. 52 і 68.

***) Гернет. Смертная казнь, стор. 89—90.

†) *Idem*, 88.

††) Гернет. І. с. р. II і III розд., а про столипінську еру пор. чеську мою студію — «O trestu smrti a popravnách v soudobém Rusku», що вийшла, як доповідь до чеського перекладу славетної заяви Л. Н. Толстого — «Не могу молчать» (Nemohu mlčet), Прага. 1911.

Португалія (1867), Голандія (1870), Швейцарія (1874),*) Італія (1889) і Норвегія (1905).

В жадній з цих держав скасування кари на смерть не викликало збільшення тяжких проявів злочинности. Ніде ця реформа не загрожила існуванню держави і не закаламутила суспільного спокою, як цього побоюються вороги аболіціонізму у цім питанні та оборонці кари на смерть і страчень.

* * *

Кара на смерть також занепадає і в позаєвропейських країнах, оскільки вони підлягають впливові європейської культури і світогляду. Інтенсивність цього занепаду не скрізь однакова і залежить від цілої низки обумовлюючих обставин, політичним ладом починаючи, та громадською опінією кінчаючи.

Почнемо цей огляд позаєвропейських країн Північно-Американськими Сполученими Штатами. Лише 4 штати із загального числа 47 — скасували кару на смерть *de jure*, а саме: Maine, Michigan, Wisconsin і Kansas (1907). Законодавство поодиноких штатів цієї унії ріжно визначає поширення цієї кари та форми її переведення. Загалом число злочинів караних смертю дуже обмежене. Головно смертю карається премедитоване вбивство і згвалтування жінки; відтак — державна зрада, бандитизм, підпалювання і замах на особові потяги.

Практика і техніка покарання смертю також не у всіх штатах однакові. Є штати, як Кансас (від р.р. 1872—1907), де кара на смерть *de facto* завішена. Також в штаті Іова наприкінці минулого століття виконання засудів на смерть припинено. В інших штатах кара на смерть здебільшого цілком утримується, як в Англії. Всеж таки і на загал по цілій П.-А. Унії вона спроквола занепадає і вимирає. В кінці XIX століття пересічно було у Сполучених Штатах 109—132 страчення. На початку цього століття — 116—124. Розуміється, не слід забувати при цім дуже швидкого зросту населення цієї державної Унії.**)

У Південній і Середній Америці відношення під цим оглядом ще сприятливіше. У шістьох державах (Бразилії, Коста-Ріці, Гватемалі, Венецуелі, Гондурасі і Нікарагві) кара на смерть скасована *de jure*. В інших (крім Мексики) її поширення дуже обмежено законодавчим шляхом тільки на найтяжчі злочини і фактично вживається порівнюючи мало.***)

*) У 80 і 90 р.р. десять кантонів (із 25) умовно знову завели кару на смерть, але фактично вона виконується дуже рідко. А. Ласасagne, 149. Гернет 2.

**) Hetzel, l. c. p. 314. Гернет, l. c. p. 58—59 і 92. Зокрема див. конгресовий звіт: А. Мс-Donald — La peine de mort et l'homicide aux Etats Unis d'Amérique (Bull. de la Commission pénitentiaire internationale VI livre, 1910).

***) Гернет, l. c. p. II розд.

В Канаді кара на смерть наприкінці минулого століття і на початку цього століття була в занепаді. Пересічно річно страчувалося 5—7 злочинців. Все більше були випадки років (1900—1904) без страчень взагалі*.)

В австралійських домініонах Англії (з Тасманією і Новим Зеландом включно) — згідно з твердженням Мак-Дональда — як кара на смерть, так і страчення до війни були в стадії спроквільного занепаду. В Квінсленді вона скасована взагалі. В середині минулого століття (1841—1850) було річно пересічно 15.1 страчень; на початку цього століття ця цифра впала до 5.3, абсолютно не перевищуючи цілком числа — 9.**)

Подібне ж положення річей є в Трансвалі, де протягом першого десятиріччя цього століття було всього засуджено на смерть 100 злочинців, і з цього числа фактично страчено 40. Річний максимум страчень був 11, а пересічне число 4.***)

У довоєнній Туреччині, згідно з карним кодексом, смертю каралося дев'ять родів кримінальних і політичних злочинців. В Японії аж 18, а між ними також і політичні. Довоєнний Китай мав один із найжорстокіших і варварських карних кодексів. Зокрема бестіяльна була національна форма страчення, яка вимагала, щоб засуджений на смерть злочинець ритуальним робом і різноманітними гострими пристроями був живцем розрізаний на 1000 кусників. Безліч як кримінальних, так і політичних злочинців каралися смертю. Страчення були звичайним явищем. Цікаво зазначити, що каралися фактично смертю навіть діти і дуже старі люди. Невільно було страчувати лише дітей молодших 7 років і старих понад 90 років.

Сіям, де історично склалися дуже жорстокі традиції у судовій практиці, у р. 1908 перевів реформу свого карного кодексу по європейському зразкові. Був навіть проект абсолютного скасування кари на смерть. Але на бажання урядових чинників ця кара всеж таки була залишена для 8 родів злочинців, скасовані ж були традиційні жорсткі форми страчення і замінені одноманітним, а саме відрізанням голови шаблюкою. †)

* * *

З наведеного тут, хоч і не зовсім вичерпуючого огляду, видно, що до війни кара на смерть по цілому світі вимирала природним шляхом. З одного боку — вона дуже обмежувалася карним кодексом, маючи все більш звужену царину свого діяння. З другого боку — чимало держав фактично її скасували, не виконуючи засудів смерті, тобто стосуючи помилування до всіх злочинців, засуджених на смерть. Врешті ціла низка держав скасувала кару на смерть

*) Idem, 93. Пор. теж: M c-D o n a l d — Death penalty and Homicide (Amer. Journ. of Sociologie. 1910. Vol. 16. Juli. 1.

**) Гернет, I. с. р. 94.

***) Idem, 95 і 64.

†) Про азійські країни пор. Гернет, I. с. р. II і III розділи.

також *de jure*, викреслюючи її зовсім із своїх карних кодексів. Навіть країни з великими мортикалістичними традиціями, як Франція, Англія, Іспанія, не могли суперечити цьому фактичному занепаду кари на смерть.

Ця загальна перемога аболіціонізму в питанні кари на смерть зокрема кидається у вічі, коли порівняти статистику страчень на початку і в кінці минулого століття, а головню з останніх років перед війною.

Проф. Гернет, у якого автор черпав статистичні дані для цього нариса, наводить порівнюючу статистику страчень за р. 1908 для 36 держав цілої земської кулі і приходиться до максимального підсумку — 2311 страчених злочинців, з чого однаке на одну лише кол. Росію припадає 1340 людей, тобто на решту світу — 971 злочинців.

Отже, це є стільки, скільки лише у двох країнах (Франція і Бельгія) було страчено протягом двох років на початку минулого століття, або у Бельгії та в Англії протягом першого п'ятиріччя XIX століття.

Це порівняння наочно свідчить про природний занепад кари на смерть до війни.

Отже, під цим оглядом, еволюція кари на смерть на протязі XIX століття цілком виправдала твердження бельгійського кримінолога Хаусе-а,*) що «без сумніву прийде день, коли весь нарід переконається досвідним шляхом у зайвості ката для своєї безпечности».

В карнім законодавстві культурних народів очевидну перемогу одержувала теза славетного німецького аболіціоніста Гецеля, що зформулована у слідуючих словах наприкінці знаменитої його монографії:

«Кара на смерть несправедлива, нерозумна, і нелюдська, неморальна і анахроністична.**»

Слушно, отже, проф. Гернет вже на самому початку своєї джерельної праці констатує:

«Кара на смерть тисячами років числить своє існування і мільйонами свої жертви. Маючи за собою довжезний кривавий шлях, вона самопевно показує своїм ворогам, що її жертвені вівтарі є майже по всіх державах. Це дійсно так. Але безсумнівним є також і те, що кара на смерть все грізна своєю силою, щорічно загублюючи ще сотки людських життів, всеж таки з кожним роком занепадає. З площів вона йде за високі мури в'язниць. Колись виконувана в урочистим ритуалом під соняшним сяйвом, вона тепер ховається до імлі темної ночі або до присмерку ранішніх досвітків. Колись вона не мала ворогів і противників, а тепер мусить цупко боронитися за своє дальше існування. В обличчя їй все частіше кидаються образливі закиди і тяжкі оскарження.»

В законодавчих установах деякі партії енергійно борються за її скасування.

*) Пор. його цит. історію кари на смерть.

***) І. с. р. 484.

Протягом минулого ХІХ століття було дуже обмежено число випадків можливого її вживання. Царина її діяння у давнішій минулості була майже необмежена. Не було ані одного злочину, більш чи менш серйозно порушуючого інтереси влади або пануючої кляси, за який би закон не погрожував карою на смерть. Її вживання виправдувалося — «громадською користю», яка розумілася досить своєрідно...

Клясова нерівність знаходила вимовне відбиття в законодавстві про кару на смерть. Життя людини з нижчої кляси майже зовсім не мало вартости...»*)

Таке положення річей тривало століттями. Але цей тріумфальний похід кари на смерть вже цілком і безповоротно належить до історії. Перед сто роками настав зворот у цім відношенню. На попередніх сторінках ми бачили, як ця всемогуча кара на смерть до війни спроквола занепадала і вимирала.

Світова війна і революція зупинили дочасно цей процес її природнього занепаду. Після війни і революції звичайно кара на смерть оживає в зв'язку з природнім збільшенням злочинности в цих часах суспільної дезорганізації та хаосу, як це можна констатувати зрештою і під цей час в Європі та по цілому світі. Для мортикалістів це завжди вдячна і приємна нагода для рішучого захисту кари на смерть, як незайманої установи людської юстиції і запоруки суспільного ладу.

Через війну і революцію людське сумління завмерло і звикло знову до людської крові. Заразом збудилися знова звірячі інстинкти в людській істоті. Юстиція була втягнена до виру брудних пристрастей і загального зхвилювання післявоєнної доби. Не можна дивуватися, що юстичні помилки — це найстрашніше оскарження кари на смерть, в останніх роках бувають частіше, ніж до війни.**)

Бостонське легальне вбивство двох безвинних італійських робітників (Сакка і Ванцетті)***) збудило нараз приспане сумління цілого культурного світу. Сталося новим стимулом для аболіціоністичного актуалізму, закликком до нової боротьби проти кари смерті.

Ця акція знайшла живий відгомін зокрема в Європі. У Німеччині, Франції і Англії відновляються спроби легального скасування кари на смерть. У новому проекті карного кодексу для ЧСР кара на смерть викреслена. Міжнародна опінія рішуче висловлюється проти кари на смерть. Міжнародні визначні організації (напр. ІІ Соціалістичний Інтернаціонал на Брюсельському Конгресі) — домагаються скасування кари на смерть законодавчим порядком.

*) Л. с. р. 2—3.

***) Напр., трагічна справа невинно страченого в Німеччині емігранта Якубовського, котра саме ревідується. Пор. мою статтю: „Justiční omul neboli vražda“. у Več. P. L. 1929 г. 142.

***) Див. про це мою статтю: «Bostonská poprava a trest smrti» в журналі «Akademie», 1927, ч. I і далі нарис — «Кара смерті» — в «Тризубі», 1927

Відчувається потреба нового перегляду цього болючого питання в міжнародньому масштабі і на всесвітньому форумі, як це перед війною (у р. 1910) сталося на вашингтонському інтернаціональному конгресі для справ в'язничних, де, між іншим був опрацьований програм для анкетного дослідження цієї проблеми.

На жаль, світова війна перешкодила і унеможливила переведення цієї дуже цінної і потрібної акції. Тепер, коли післявоєнний психоз потроху занепадає і світ приходить знова до стабільної рівноваги, є найвищий час присвятити належну увагу цьому невідкладному питанню.

Вже перед півстоліттям Г е ц е л ь гадав, що «є вже на часі, щоб кара на смерть була скасована у всіх державах, котрі уважаються культурними, навіть за найтяжчі злочини і за доконані вбивства...»*)

Сьогодні є анахронізмом казати, що це є на часі, бо це мало статися вже давно. Треба тому надолужити те, що було прогаєне. Кара на смерть має бути усунена, як непереможне протиріччя сучасної культури і головно гуманітарних прямувань модерної доби.

Доводиться згадати відомого французького аболіціоніста М. М а с с о н 'а, котрий у р. 1838 казав у паризькому парламенті підчас дебати з приводу кари на смерть: „C'est n'est pas la mort qu'il faut apprendre à craindre, c'est la vie qu'il faudrait apprendre à respecter.“**)

Можна би також пригадати слова славетного французького поета Л я м а р т і н а, сказані у цій самій дебаті та які б мали бути motto'm карних кодексів культурних народів і держав:***)

La société et le criminel se regarderont-ils éternellement l'un à l'autre, pour savoir, lequel cèdera le premier de verser le sang. Commencez et ne craignez pas ces périls dont on vous effraye. Non, la clef de voûte de la société, ce n'est pas la mort. La clef de voûte de la société, c'est la moralité de ses lois...”

Doc. O. Bočkovskyj.

Trest smrti před válkou.

(*Résumé.*)

Autor toho pojednání, jež je výňatkem z jeho kulturněhistorické a socio-kriminologické monografii o trestu smrti vůbec, zastává stanovisko abolicionistické a dokazuje, že toto vítězí zejména v druhé polovině XIX st. a v době předválečné.

Předně ve vědě, neboť v moderní kriminologii mortikalisté jsou v menšině a stanovisko abolicionistické nabývá převáhy. Dále — v trestním zákonodárství, kde trest smrti je progresivně

*) L. c. p. 483.

***) A. L a c a s s a g n e, l. c. p. 13.

***) Ibidem.

restringován a v četných státech zrušen vůbec. Rovněž trestní praxe, jak nasvědčuje tomu srovnávací statistika ortelů smrtí a poprav, mluví o vítězství abolicionismu v té příčině. Některé státy zrušily trest smrti de facto, nevykonávajíce poprav. Téměř ve všech zvýšenou měrou je udělována milost odsouzeným k smrti zločincům. Toto vítězství abolicionismu je charakteristické nejenom pro Evropu, nýbrž pro kulturní státy celé zeměkoule. Válka a revoluce zastavily na čas toto přirozené vymírání trestu smrti. Avšak po tragické bostonské popravě po celém světě živelně se zvedá odpor proti trestu smrti, zvyšovaný častějšími justičními omylly v poslední době (na příklad tragický případ nevinně popraveného v Německu Jakobovského). Naprosté zrušení trestu smrti je pouze otázka dohledné doby. Krutý a bezúčelný tento trest, jenž se nesrovnává s etickými názory moderní doby — musí zmizet jednou navždy jakožto neslučitelný s kulturními snahami dnešního lidstva.

Prof. agr. O. Botchkovsky.

La peine de mort avant la guerre.

(Résumé.)

Cet aperçu n'est qu'un extrait de la monographie historique et socio-criminologique de l'auteur sur la peine de mort en général. Son point de départ est l'idée abolitionniste; il nous démontre qu'elle est en marche surtout dans la seconde moitié du XIX siècle et avant la guerre mondiale.

A son avis cette tendance ressort tout d'abord dans la science puisque dans la criminologie moderne les mortualistes ne forment qu'une minorité et que le point de vue abolitionniste commence à triompher. Ensuite vient la législation pénale ou la peine de mort subit une restriction progressive; elle est même complètement abolie dans plusieurs d'Etats modernes. De même l'expérience de la pratique pénale, basée sur la statistique comparative des verdicts de peine de mort et des exécutions fait valoir le triomphe de l'abolitionisme.

Quelques Etats ont effectivement aboli la peine de mort et ne recourent plus aux exécutions.

Presque dans tous les Etats la grâce est accordée à la majorité des condamnés à mort.

Ce triomphe de l'abolitionisme est caractéristique non seulement pour l'Europe, mais pour tous les Etats culturels du monde.

La guerre et la révolution arrêtent pour quelque temps ce dépérissement naturel de la peine de mort. Cependant l'exécution tragique de Boston réveille un proteste spontané contre la peine de mort, ravivé encore par les nombreuses erreurs de justice (par exemple, le cas

tragique de Y a k o u b o v s k y en Allemagne) du temps dernier. L'abolition complète de la peine de mort n'est donc qu'une question de temps.

Cette peine cruelle contrastante avec les idées éthiques des temps modernes, doit disparaître une fois pour toujours, comme un défi a toutes les tendances culturelles de l'humanité.
